

XIV. 7.808. - 1946. II. 28. - lételez - szts.

XVI. 8.827. - 1948. VI. 25. - köthető - szts.

- - 9.136 - 1949. III. 24. - vegyes - szts.

Nyiregyháza, halottak ny., 1917. VI. 25.

avatási órák: 967/1948-49.

rep: 1949. 1/7

100

765 48 / 49.

49. február 23.

Bizálathoz kiadom:

Dr. Jerny Gyula

" Klausz Lajos

professzor matematik.

Budapest 1949. február 23.

Jerny Gy.
e. i. dikt.

A JÓHISZEMÜSÉG ÉS A TISZTESSÉG MINT A SZERZŐDÉS
LÉNYEGES KELLÉKE.

Elfogadom. Elégítés.

febr., 1949 márc. 1.

Gressl

"Elégítés" jelszó elfogadom.

Debrecen, 1949. március 4.

Kausz György

Értekezés a magyar magánjog
köréből.

aláírás: hahul = Fölgyesi Mihály

2726

1.

Az emberek életét szabályok irányítják. Akármilyen lépést is tesz, tudatában azonnal felmerül az illető lépés következménye és egyúttal egy tiltó szabály is, ami a következményektől óvja, és egyszerre mind bizonyos kényszereszközök alkalmazását helyezi kilátásba. Ezek a szabályok arról rendelkeznek, hogy mi a helytelen és ennek folytán mit nem szabad cselekedni. Ahhoz azonban, hogy ilyen szabályok keletkezzenek, szintén kell valami általános irányelv, egy általános eszme, ami végeredményben a legfőbb ellenőrzést gyakorolja.

Minden társadalomnak, és minden népnek van egy ilyen általános eszméje, egy általános, ellenőrző felfogása, ez azonban szükségszerűen változik azáltal

hogy a korok változnak és a népek is kicserélődnek. Az ilyen általános eszm~~me~~ azután annyira magánviseli az illető társadalmi réteg, vagy nép felfogását, hogy azt a népet, vagy azt a társadalmi réteget már magából az irányító eszméjéből is fel lehet ismerni. Éppen ezért, ha valamely, ilyen általános felfogás t fedezünk fel, abból mindjárt lehet következtetni az illető népre, társadalmi berendezkedésére és a korára is.

A ma kialakult szemlélet szerint a modern népeknél az erkölcs az a legfőbb irányító eszme, amely az egyes emberek életét vezeti. Akármit is akarunk tenni, - talán tudatosan, talán öntudatlanul - összehasonlítjuk az általunk tervezett cselekményt a bennünk élő erkölcsi szabályokkal. Az egyes emberek erkölcsi felfogásából alakul ki a társadalom erkölcsi felfogása, ez a hatás azonban kölcsönös. A kiinduló pont vagy idegen hatás alatt, vagy pedig egyes kiváló egyéniségek tanítása nyomán alakult ki. Az ő felfogásukat tükrözte vissza a társadalom erkölcsi felfogása, ami ennek folytán az egyének életét is irányította.

A társadalom és így az emberiség megalkotja azokat az intézményeket, amelyekkel berendezi az életét, és természetesen, hogy ezeknek is magukon kell viselniük azt a bélyeget, amit az ő társadalmuk vezérlő eszméje képvisel.

A jog is emberi alkotás, a jog is visszatükrözi a társadalom felfogását, a jogban is meg kell tehát találnuk a jogalkotó nép erkölcsi felfogását. Ha tehát valamely emberi cselekedetre azt mondjuk, hogy azt az erkölcs tiltja, a jogalkotó nem hozhat olyan szabályt, amely ezt a tiltott cselekményt megengedné, sőt kötelezővé tenné.

Az erkölcsi szabályok tiltják azt, hogy embertársunkat az életétől megfosszuk: ugyanígy a jognak is tiltania kell az emberölést. De viszont az emberölést megbocsátja az erkölcsi felfogás akkor, ha egy támadóval szemben védekezve esetleg oly eszköz használok, hogy ennek következtében éppen a védekező cselekményem lesz okozója a támadó halálának. Ugyanígy a jog is megadta ezt a kedvezményt a jogos

védelem fogalmának a megalkotásával.

Vagy pl. egyes egyházak nem ismerték el a házasság felbontásának a lehetőségét. Idővel más egyházak felfogása folytán ez az elv megtörtént és a társadalom is elismerte a bontást. Mivel pedig a jogszabályok addig az előző felfogáshoz alkalmazva tiltották a bontást, ezeknek a társadalom változott erkölcsi felfogásához kellett simulni.

Ehhez hasonló változás folyt le a szemünk előtt éppen a közelmúltban. Tudjuk, hogy a magyar házassági törvény /: 1894:XXXI.tc.:/ azon az elvi alapon állott, hogy a házasfelek a házassági kötelékkel annak megkötése után nem rendelkezhetnek. Ismerjük a római jognak a felfogását, amely a meggyezés alapján való házasság felbontást megengedte. A középkor általános erkölcsi felfogása ezt az elvet elhomályosította, még azokban az országokban is, ahol a római jog bevett joggá vált. Később a társadalom felfogása megváltozott, és ennek egyik stádiumát mutatja a magyar házassági törvény is, amely már csak a

megegyezéssel bontásnak állított korlátot, de elismerte a vétkeességi alapon való bontás lehetőségét.

Ezzel szemben az általános erkölcsi felfogás már további engedményeket tett. Tudjuk, szinte általános gyakorlatot képezett az, hogy a megegyezéssel bontást az 1894:XXXI.tc. 77. §-ának a/ pontjában megjelölt bontó okok /: köznyelven hűtlen elhagyás :/ formájába öltöztették. Végeredményben is itt a joggal való visszaélés történt a bíró szeme és az egész ország tudomása előtt. Csak helyeselni lehet a 6.800/1945.M.E. számú rendeletet, amely a házassági törvény rendszerével szakítva a megegyezést is a bontó okok közé sorozta. Itt sem történt más, mint-hogy a jog a társadalom követelményeinek tett eleget.

Az így alkotott jogszabály természetesen csak akkor lesz helyes, ha az általános, a társadalom egészének sajátját képező erkölcsi felfogást tükrözi vissza. Nem szabad kitenni a társadalmat oly kísérleteknek, vagy oly szabályoknak, amelyek csak egy bizonyos irányu, vagy esetleg csak egy kisebb rétegből ki

induló erkölcsi felfogást követnek. Ezért a törvényhozó szervnek mindig figyelnie kell a társadalom erkölcsének változását. Természetesen ez a változás lassu, esetleg évtizedek vagy századok eredménye, de az is előfordulhat, hogy egyes forradalmak az illető nép arculatát egészen megváltoztatják, s ennek folytán oly cselekményeket engednek meg, amelyeket az előző társadalom felfogása tiltott. Szükséges a megfigyelés mar csak azért is, nehogy a jogrendszer, amely az előző felfogást védi ennek folytán elavultnak, túlhaladottnak tűnjék fel. Természetesen ismét hangsúlyoznunk kell, hogy a jog csak olyan változást követhet, amely az egész nemzet szellemi és erkölcsi felfogására kiterjed, mert az egyes rétegek felfogását a többiekre táerőszakolni egyrészt komkázatos és veszedelmes feladat, másrészt nem is foggyökeret verni abban a rétegben, amely azt nem vallja magáénak, és így ez a réteg állandó tehernek fogja azt érezni.

II.

A jog nem szabályozza az összes életviszonyokat és erre nincs is szükség~~er~~ mert egyrészt a legtöbb életviszony tetszés szerinti gyakorlásából nem is származik hátrány a társadalom többi tagjaira másrészt pedig ezt a jogi szabályozás hiányát az erkölcs, a konvenció és az illem szabályai ugyis kipótolják, és lehet hogy még talán erősebb szankciót is alkalmaznak rá~~m~~, mint amelyet a jog adott volna.

A jog által szabályozott életviszonyok helyzetét a bíró a hatályos törvények, rendeletek és az állandó bírói gyakorlat figyelembevételével dönti el az adott eset~~et~~ és ez a megoldás esetleg nincs is összhangban az élet követelmé~~ne~~ivel. Ismerjük a római jognak azt a kettősségét, hogy a ~~ius~~ strictum mellett a praetori jog - a tulajdonképp~~en~~i bírói gyakorlat - a ius aequum rendszerét alkotta meg. Addig tágitotta a szigorú kereteket, amíg a társadalom er-

kölcsi felfogásának megfelelő jogrendet nem tudott alkotni.

Ez a jogrend pedig feltétlenül vallotta az ügyletkötésnél szükséges bona fidest, és az oly ügyleteknél, amelyeknél a szerződő fél ezzel ellentétesen járt el, a sértett félnek *exceptio doli*-t adott. Ez az a híres elv, amely a "*ius est honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*" meghatározásban valósult meg.

A mai jogrendszereknek ebből a szempontból tehát könnyebb helyzetük van, mert járt uton haladhatnak. A római jog megalkotta a fogalmat és megmutatta annak gyakorlati kiviteli lehetőségét, és azt, hogy ilyen elvek mellett a célt sokkal jobban el lehet érni.

Az általános erkölcsi felfogás ma is az egymással való érintkezés, ügyletkötés alapelveül a jóhiszeműséget és tisztességet állítja. Ez valóban az első követelmény, amelyet a velünk szerződő másik féltől is elvárunk, és egészen természetes, hogy ezért azt

elsősorban nekünk magunknak kell alkalmaznunk, és ahhoz mértén tárgyalnunk.

Mielőtt részletesen foglalkoznánk ennek két fogalomnak a magánjogban elfoglalt helyzetével, meg kell határoznunk, hogy az irodalom mit ért e két fogalom alatt. Nehéz lenne általános értékű, abszolút meghatározást ^{adni} ~~adni~~ mert maguk a fogalmak sem abszolútak. Illetve pontosabban: elképzelhető egy abszolút fogalom, de a gyakorlati életben nem lehet egy ügyletkötésnél mindig azt nézni, hogy az illető fél valóban abszolúte jóhiszemű volt, vagy abszolúte tisztességgel járt-e el. /1/

Az élet oly változatos és annyi szempontot vet fel, hogy a két fogalmat is már csak relative tudjuk az ügyletre vonatkoztatni.

Ez gyakorlatilag annyit jelentene, hogy abszolút fogalmak kitűzésével nem is indulhatnánk el egyetlen hibás ügylet megoldásához, hanem mindjárt már egy viszonyított fogalmat alkalmazunk az ügyletre.

Pl. ha neki kereskedő kölcsönügylet során egy másik
/1/Grosschmid:Fejezetek 20.§

nem kereskedőtől 15 % kamatot követel, ezt a tisztességgel ellenkezőnek ítéljük, mert a kamat a törvényes maximumon felüli. Ha azonban a hitelnyerő fél kereskedő, az ügylet tisztességes és hibátlan lesz, mert a kamatmaximálás a bejegyzett kereskedőkre nem vonatkozik.

Ha pedig már relativ fogalmakkal dolgozunk kézenfekvő a jóhiszem és tisztesség fogalmának olyan értelmű meghatározása, mely szerint az a cselekmény és az olyan ügyletkötés tekinthető jóhiszeműnek és tisztességesnek, amely cselekményt és ügyletkötést a becsületesen és igazságosan gondolkodó embertől el lehet várni.

A meghatározásban természetesen lehetne további hiányokat találni, mert ez végeredményben ismét két új fogalmat vetett be: a becsületet és igazságot. Nem a jognak a feladata azonban ennek a két újabb fogalomnak a meghatározása, mert ez már tulmenne a jog feladatán. A jognak itt el kell fogadnia az e tekintetben általánosan elismert elveket. A köz-

felfogás szerint becsületes, igazságos ember cselekedete, ügylete lesz tehát az, amely a társadalom és így a jog által is megkívánt jóhiszemnek és tisztességnek meg fog felelni.

III.

A jóhiszem és a tisztesség elve a magyar magánjognak is alapelvét képezi. Ezt fejezi ki a magyar magánjogi törvényjavaslat 2. §-a is mely szerint

" A jogok gyakorlásában és a kötelezettségek teljesítésében a jóhiszeműségnek és a tisztességnek megfelelően kell eljárni."

Tudjuk, hogy ez a javaslat nem vált törvényvé, és így nem is képez hatályos jogszabályt. De ha az egész javaslatot vizsgáljuk úgy találjuk, hogy nem hozott minden vonatkozásban újat, nem alkotott minden-

ben új szabályt, hanem sok olyan anyagot vett át és kodifikált, amely már mint szokásjogi tétel élő jogként szerepelt a hatályos magyar magánjogban. Ugyanez a helyzet a fentebb idézett és a javaslat 2. §-ába foglalt jogelvvel is. A jóhiszem és a tisztesség, mint az ügyletkötés alapelve, és mint általában a jogok gyakorlásának a módja, benne élt a magyar magánjogban már akkor, mielőtt még a javaslatot megalkották volna.

Ennek legjobb bizonyítéka a birói gyakorlatunk, amely mindenkor az élő magánjogot tükrözi vissza. Ez a gyakorlat szintén azt az elvet hangoztatja, hogy a jogok gyakorlásában a jóhiszeműségnek kell érvényesülnie. /1/

A jóhiszem és tisztesség elvének a magánjog minden ágában kell érvényesülnie. Különösen fontos azonban, hogy ez az elv ott érvényesüljön, ahol a felek egymással érintkeznek, vagyis ügyletet kötnek. Egyoldalú ügyletnél éppen olyan fontos ez, mint a kétoldalunál, csak ez utóbbinál jobban feltűnik. De /1/ C 4283/1933, 5266/1933 stb.

ha jobban megfigyeljük, azt látjuk, hogy a társadalom erkölcsi felfogása akkor is megkívánja a tisztességet az embertől, ha valamely jogviszonyt felmond, meghatalmazást ad, díjat tűz ki, vagyis valamely egyoldalú jogügyletet köt.

Ha azután az egyik szerződő fél a szavát már lekötötte, az nemcsak ennek a félnek a javára szolgál, hanem a másik fél javára is, és nemcsak az egyik felet kötelezi, hanem a másik felet is, - noha még a szerződés létre sem jött közöttük. Így végeredményben mindegyik fél a másik fél érdekének is a képviselője./1/

Ha pedig már a szerződést is megkötötték, akkor ezzel a ténnyel kiléptek eddigi közömbös magatartásukból és tagjai lettek - és pedig egyenlő érdekű tagjai - egy őket összekötő magasabb közösségnek, amelyet a közös ügyletkötés hozott közöttük létre./2/ Ez a magasabb összekötő kapocs pedig azt jelenti, hogy most már egyik félnek sem szabad olyan cselek-

/1/ Tóth: Magánjog II.102.

/2/ Almássy: Ügyletkötési gondosság.

ményt elkövetnie, amely ezt a kapcsolatot lerombolná, amely a másik fél sérelmére szolgálna; mindkettőnek szem előtt kell tartania tehát a másik fél érdekét.

Amidőn azután a kötelem folytán az adosnak teljesítenie kell, és nem a tisztességnek, vagy a jóhiszeműnek megfelelően teljesít, akkor jön a bíróság szerepe, amely egyrészt védelmet nyújt a sérelmet szenvedett félnek, másrészt pedig ha a sérelmet okozott és tisztességtelenül eljáró fél akarja a követelését érvényesíteni, megtagadja a jogsegélyt.

A bíróságoknak a keze nincs megkötve. Be-látása szerint dönt és határoz az általános elvi szempontok és a felmerült eset összes körülményei-nek a figyelembevételével. Elképzelhető azonban az is, hogy ez a szabadság könnyen valamely pozitív jogtétel félretételére vezethet. Mielőtt erre egy példát hoznánk fel, meg kell vizsgálnunk, hogy elvi-leg helyes-e az, ha a bírói gyakorlat úgy értelmez, úgy magyaráz egy jogszabályt, hogy a jogszabály eredeti értelmétől eltérő új tartalmat fog kapni.

Említettük, hogy a jogalkotónak a társadalom erkölcsi felfogását kell követnie, mert különben elavulttá és időszerűtlenné válik a megalkotott törvény. Láttuk azt is, hogy az újabb jogalkotás bizonyos tekintetben nagy enyhítéseket, és sokkal több méltányossági szabályt hozott, be mint amia régi jog szigorú szabályai mellett egyáltalán elképzelhető lett volna. A jogalkotás történhetik - tudjuk - írott törvények útján, vagy pedig íratlanul, szokásjog alapján. A szokásjog lerögzítése, írásba foglalása a bírói gyakorlatban az ítéletekben és egyéb határozatokban történik. Amidőn tehát a bíró valamely méltányossági szabály alkalmazásával egy addigi szigorú jogelvet helyezett hatályon kívül, voltaképpen nem maga volt a törvényrontó, hanem az a társadalom, amely az írott jogot a maga felfogása szerint átformálta. A bírói ítélet már csak ennek a visszatükröződése lett.

A feladott kérdésre tehát akként kell válaszolnunk, hogy ha egy bírói határozatban a törvény-

től eltérő szabályokat látunk, azt kell vizsgálnunk, vajjon a társadalom felfogását követi-e az a határozat, vagy pedig nem. Ha azt követi, akkor a döntés helyes, ha pedig nem, akkor helytelen, és semmiképpen sem állhatja meg a helyét.

Egy ilyen irányu gyakorlatot akarunk itt most bemutatni.

Tudjuk, hogy a kereskedelmi jog szabályai tiltják a kötbér mérséklését és a kötbér fizetése iránti kötelezettség alóli mentesülés esetét csak a hitelező vétkességére és arra az esetre korlátozzák, ha a hitelező a nem szerződés szerű, nem kellő teljesítést anélkül fogadta el, hogy ahhoz a kötbért egyszersmind követelte volna, vagy a kötbér iránti követelését fenntartotta volna, illetve ha vétlen bal eset, vagy éppen a hitelező vétkessége miatt vált lehetetlenné a kötbérkövetelés teljesítése. /1/

A bírói gyakorlat ezen tulmáló engedményt tett, mert megszigorította a kötbér követelésének a

lehetőségét ott is ahol az aránytalanul magas volta miatt a fél romlását idézhetné elő és ezzel a hatással tisztességtelenné válna. /1/

Az általános magánjogban élő tétel a kötbér ily formában való mérséklése, de a kereskedelmi jogvonalán ez új és jogszabály ellenesnek mutatkozik. De mint már említettük az újabb felfogás a kereskedelmi jog terén is enyhítőleg akar hatni, ezt a bírói gyakorlatot is úgy kell vénnünk, mint ennek az új felfogásnak a lerögzítését. Hogy ez a gyakorlat meddig fog tartani, és főleg abból mily további joghatások lesznek levonhatók, azt a jelen körülmények mellett megállapítani még nem lehet.

A jóhiszemmel és a tisztességgel kapcsolatos fogalom a méltányosság elve, amely ezekkel mindig párhuzamosan jelentkezik.

A méltányosság a gyakorlatban rendszerint a jogszabály alkalmazásánál tűnik fel. Ez tehát vég-eredményben bírói munka lenne. Tételes jogszabályunk

a méltányosság alkalmazásáról és annak kötelező voltáról nem rendelkezik, de az egész birói gyakorlatunk ezt a felfogást tükrözi vissza. Ugyancsak kiemelkedik ez a tétel a magánjogi törvénykönyvünk javaslatának 4.§-ában foglalt ama jogelvből, hogy

"ahol a törvény a bíróság belátására, az eset összes körülményeinek, vagy fontos oknak méltatására utal, a bíróság méltányosság szerint határoz."

Különösen kiemelkedik ennek a fontossága pl. a szolgálati viszonyból, károkozásból, ujabban pedig a valorizációs igényekből származó követelések elbírálásánál. Gondoljunk itt pl. arra az élő magánjogi szabályra, hogy valakit minden tárgyi, vagy anyagi felelősség nélkül csak méltányosság alapján is lehet kártérítésben marasztalni.

De az a körülmény, hogy a méltányosság főképp a jogszabály alkalmazásánál nyer jelentőséget, nem jelenti azt, hogy ezen kívül, már a felek egymásközi viszonyában, az ügylet megkötésénél is ne volna lehetősége ezen elv keresztülvitelének, és alkalmazá-

sának.

Ha az egyik félnek követelése van pl. a másik féllel szemben és a másik fél anyagilag önhibáján kívül teljesen tönkrement, /: pl. háborus kárvesztes :/ akkor a fél tudhatja azt, hogy egyrészt a teljes követelést rajta már vagyontalanságánál fogva sem tudja behajtani, másrészt tudja azt is, hogy a bíróság a vagyontalan féllel szemben, annak érdekében a méltányosság elvét fogja alkalmazni. Ugyanigy az ügyletkötésnél is fog vigyázni, hogy a szolgáltatás ideje, helye, vagy általában a mellékszolgáltatások olyanok legyenek, hogy ne okozzák a fél anyagi romlását, mert az ilyen követelést a bíróság ugyanis mérsékelni fogja.

Ha pedig már a viszonyok alakultak úgy, hogy az eredetileg teljesíthető követelés súlyossá vált az egyik fél részére, a másik fél igyekezni fog a lehető legbékésebb kiegyezésre, mert a birói ut nagy költséggel jár, és nem valószínű, hogy eredményre vezetné.

IV.

A jogügylet - tudjuk - akaratkijelentés.
Mégpedig egy olyan akaratnak a kinyilvánítása, amely nem a többségtől ered és mint ilyen nem is irányul többségi aktusra. A jogügylet célja valamely jogviszony keletkezése, fenntartása, megváltoztatása, vagy megszüntetése.

Amennyiben két akaratkijelentés hangzott fel, és ez a két kijelentés ugyanazon célra irányul, kétoldali jogügylettel, szerződéssel állunk szemben.

Az általános ügyleti kellékek közé sorolják a jogképességet, cselekvőképességet, az ügyleti akaratot, a kijelentett akarat komolyságát és azt a feltételt, hogy az ügylet ne legyen jogilag, vagy fizikailag lehetetlen.

Ebben az általános felsorolásban hiába keressük azt, hogy a fél magatartása, eljárása, a kijelentett akarat legyen jóhiszemű és tisztességes, nem

találjuk ott.

Mégis ha ez a két kellék hiányzik, az ügylet nem lesz teljes, mert azt a sértett fél megáldhatja. Nem lehet célja azonban egyik félnek sem, hogy oly hiányos ügyletet kössön, amelyet a szerződő társ nem létezőnek nyilváníthat. Ezért saját érdekében is óvakodni fog attól, hogy erre okot szolgáltatasson. Ilyen körülmények mellett pedig a jóhiszem és tisztesség követelményét az ügylet általános, sőt lényeges kellékei közé kell soroznunk.

Az életben sok olyan ügylettel találkozunk, amelyben nyilvánvaló az egyik szerződő fél tisztességtelen és a jóhiszemmel ellentétes magatartása, és a sértett fél ennek ellenére teljesíti kötelezettségét. Ebből azonban nem kell azt a következtetést levonnunk, hogy itt teljes és hibátlan lenne az ügylet, mert a teljesítésnek nem volt akadálya. Kétségtelen, hogy pl. egy cselekvőképtelen költő ügyletet és minden jóváhagyás nélkül mégis megáll az ügylet, mert pl. az elévülési, vagy megtámadási időn belül senki sem élt azzal a joggal, hogy azt meg-

döntse.

A magánjogi jogosítványok az egyén érdekében állanak fenn. Az ő szuverén tetszésétől függ az, hogy él-e azokkal, vagy nem. A magánjog szankciót tartalmazó szabályai is ezért - ahol a törvény kivételt nem tesz - diszpozitívak.

A tisztességtelen ügylet esetében is a törvény, illetve a szokásjog lehetőséget ad a félnek arra, hogy az őt sértő szerződés ellen a bíróságnál jogvédelmet keressen, vagyis megtámadhassa a szerződést.

A jogszabályok nem mondják ki azt nyíltan, hogy a jóhiszemmel és tisztességgel ellentétes cselekmény semmis, hanem azt csak megtámadhatónak nyilvánítják. Feljogosítják a sértett felet, hogy egyoldalú akaratkijelentésével mozgásba hozza a peres eljárás gépezetét, de megkívánják, hogy az ő nyilatkozata indítsa el az eljárást, ami végeredményben ugyanazt a végső hatást fogja kihozni, mint ha a jóhiszemmel és tisztességgel ellentétes szerződést

eleve semmisnek nyilvánítanak, miként valamely lényeges ügyleti kellék esetén.

.-.

A jóhiszem és tisztesség az ügyletkötés minden mozzanatánál fontos, de minthogy maga az ügylet is emberi akaratkijelentésből fakad, az akarat kijelentése és elhallgatása körül a legfontosabb a szerepe.

A következőkben vizsgálni fogjuk ennek a két fogalomnak a helyzetét a szerződések mozzanatainál: a tárgyalásba bocsátkozás, ajánlat, ajánlat elfogadása, nyilatkozatok, és a teljesítés esetén.

V.

A jóhiszem és a tisztesség már az ügylet-bebocsátkozás esetén is irányt szab a szerződőfelek akaratának. Kétségtelen, hogy az emberek csak akkor

kötnek ügyletet, amikor akarnak, és ennek az ellenkezőjére őt semmi sem kötelezheti.

De amilyen kétségtelennek látszik ez az elv, éppen olyan könnyű azt egy ellenérvvel leron-tani. Ne gondoljunk itt másra, csak arra az esetre, hogy ~~ha~~ pl. egy kereskedő elrejtí áruját - esetleg valamely közszükségelti cikket - és kijelenti, hogy nem hajlandó azt áruba bocsátani, mert nincs olyan jogszabály amely őt az ügyletbebocsátkozásra kényszerítené.

Az első és a második világháboru alatt és főleg után kialakult védekező szabályok a közszükségleti cikkeket zár alá helyezték, bejelentési, beszolgáltatási kötelezettséget róttak a tulajdonosokra, illetve a birtokosokra, és így az önkényes cselekedetek elleni védelmet a törvény erejével ruházták fel. Azonban ha arra gondolunk, hogy ha ez a törvényes védelem nem lett volna meg, a társadalom nem működhetett volna a nélkül, hogy az ilyen monopólium helyett visszaélők ellen védelmet ne talált

volna. Az ilyen magatartás ugyanis a legteljesebb mértékben sérti a jóhiszem és a tisztesség elvét.

Ha a bíró elé kerülne egy olyan - bár szokatlan - kereset, miszerint kötelezze a bíróság az alperest, hogy megfelelő ellenérték lefizetése ellenében szolgáltatasson ki bizonyos árut, a bíró minden valószínűség szerint helyt adna a keresetnek.

A mai jogrendszer mellett a vevőnek ~~pk~~ könnyebb a helyzete, mert a hatóság segíti őt annak a bebizonyításához, hogy rendelkezik-e az eladó a kívánt közszükségleti cikkel, vagy nem. Nem is szükséges a mostani viszonyok mellett polgári pert indítania az ügyletbebecsátkozásra kötelezés iránt ha közszükségleti cikkről van szó, mert ha a hatóság elrejtett árukészletet talál, azt a kereskedő birtokából amugy is elvonja és az arra rászorulóknál között szétosztja. Ennél a kiosztásnál ugyanis az a szempont az irányadó, hogy az áruelvonása, elrejtése folytán az illető áru tekintetében a kereskedő bűncselekményt követett el, és az áru ilyenkor büntjelet képez, amely a tettes birtokában amugy sem

maradhatna meg, kézenfekvő ennél fogva annak köz-célokra való igénybevétele.

De akkor is, ha nem állanának fenn a különleges helyzetnek megfelelő különleges jogviszonyok, fennforogna a lehetősége annak, hogy egyesek visszaélnének bizonyos áruk tekintetében elfoglalt monopol helyzetükkel és vonakodnának ügyletbe bocsátkozni. Természetesen a legtöbb esetben ez az eladási ár emelését célozza, de normális gazdasági viszonyok között a tisztességes verseny folytán csökkenne a lehetősége az ilyen helyzetek kialakulásának. Ha pedig mégis előfordulna, akkor még mindig fennáll a lehetőség a törvényes uton, peres eljárással való ügyletkötésre.

VI.

A szerződés letárgyalásánál is a jóhiszemű-

ségnek és tisztességnek kell érvényesülnie. Mint mondtuk az ügyletkötés lényege az akartkijelentés, amely azt létrehozza. Ezt megelőzőleg kell azonban a felek között olyan nyilatkozatoknak elhangzania, amely a célba vett jogi eredményt akarja megközelíteni.

Kell ismertetniük - bizonyos esetekben - egymással szemben azokat a körülményeket, amelyek egyrészt a kezdeményező félben felidézték az ügylet megkötésének szükségét, a másik félben pedig előmozdították a hozzájárulást ahhoz, hogy az akarat kijelentése egyező legyen.

A tárgyalásoknak tehát komolyan kell lefolyniuk. Ha az ingatlan közvetítőhöz megy a fél azzal a kijelentéssel, hogy mivel ő házat akar venni, erre a célra már korábban eladott bizonyos ingóságokat, hogy a szükséges pénzösszeg kéznél legyen, az ingatlan ügynök úgy fogja találni, hogy az ügyletkötési szándék komoly, és az ő ajánlata is komoly lesz. Ha ellenben a fél csak tájékozódni akar, akkor a közvetítő sem fog olyan ajánlatot tenni, mint amelyet

pl. egy leendő vevőjének lenne. Ilyen körülmények mellett nem is valószínű, hogy közöttük ügylet létrejön.

Egy közönséges, mindennapi adásvételi ügyletnél - pl. valaki a boltban vásárol egy füzetet - nem tűnik fel mindennek a szüksége, mert maga az ügylet is lényegesen gyorsabban bonyolódik le. Ha az ajánlat határozott, a másik nyilatkozat is határozott lesz és az ügylet már létre is jött anélkül, hogy az előzményeket tisztázták volna.

Mindenesetre fontos azonban minden ügyletnél, hogy a tárgyalásoknak való színezetük legyen. Ez elsősorban az ajánlatok komolyságából következethető. Ugyanigy kell azonban tárgyalni, ha az ajánlatot visszavonjuk.

Ahhoz, hogy a tárgyalások komolynak tűnjenek fel, nem okvetlenül szükséges, hogy a kijelentések kétségtelenül szóbelileg, vagy írásban hangozzanak el. Komoly akaratkijelentésnek tekinthető minden olyan tény, cselekedet, amelyből az illető fél

akarát kétségtelenül ki lehet olvasni. Ezeket az irodalom "factum concludens"-eknek nevezi. Ezek szerint lehet ügyletet úgy is kötni, hogy akár egy szó se hangozzék el, vagy egy írásbeli ajánlat se történjék.

Midőn a felek egymással érintkezésbe lépnek, akarniuk kell azt is, hogy teljes, hibátlan és meg nem támadható ügyletet hozzanak létre. Ezért ~~az~~ nem komoly és így a tisztességgel ellenkező annak a kiskorúnak az eljárása, aki ~~az~~ ingatlant akar eladni, de cselekvőképessége tekintetében a vevőt tévedésbe ejti. Ehhez szükséges természetesen, hogy a kiskorúság a telekkönyvben ne legyen feltüntetve, mert ha ez ott található lenne, a kiskoru mentesülne a következmények alól. Ha azonban a vevő jóhiszemű volt, az előzetes tárgyalások megtörténtek, a felek teljesítettek is, a kiskoru nem támadhatja meg az ügyletet az ő kiskorú mivolta alapján, mert nem volt jóhiszemű azáltal, hogy éppen e minőségé tekintetében tévesztette meg a vevőt. A vevőt ezért sérelem nem is érheti.

Minden jogsértő cselekmény - amennyiben kárt okozott, - kártérítést von maga után. Az a fél, aki tárgyalásba bocsátkozik, gondoljon arra, hogy tisztességtelen eljárásával a másik félnek esetleg kárt is okozhat. Kára származhat a félnek abból, hogy a komolynak ígérkező ajánlat folytán már előzetes kiadásokat tett, más jobb ajánlatokat visszatartott stb. Ezen az alapon tartozik a kiskorú is kártérítéssel azon felül, hogy az ügylet részéről a kiskorúság jogcímén meg nem támadható.

VII.

A jogügyleti akaratkijelentésnek olyan formában kell történnie, hogy az elegendő legyen egy átlagos ember előtt annak megértésére. Az akaratkijelentés leggyakrabban szóval, ritkábban írásban,

sőt esetleg factum concludens-ek útján is történhet.

Azt már láttuk, hogy a kijelentett akaratnak tisztességesnek és jóhiszeműnek kell lennie, mert ellenkező esetben a tisztességtelen cselekmény szankcióit vonja a nyilatkozat maga után. Itt fel kell vetnünk azonban a kérdést, hogy elhallgatott, ki nem jelentett akarat lehet-e tisztességtelen, illetve lehet-e ez bármilyen irányu befolyással a szerződésre, és ezzel kapcsolatban okozhat-e valami kárt a másik félnek?

Ilyen elhallgatott akarat az is, ha kijelentés egyáltalán nem történik: a fél nem akar ügyletet kötni. Ez a cselekmény tisztességtelenné válik, ha ezáltal a másik felet súlyos helyzetbe hozza, amint láttuk ezt pl. egy közszükségleti cikk eltágadása esetében.

A másik eset akkor fordulhat elő, ha a fél akarata másra irányult, mint amit akaratkijelentésképpen kinyilvánított, illetve amire a kijelentett akaratból következtetni lehetne.

Ha ez a tévedés tudatos, akkor szinlelés forog fenn. A feleket természetesen a kijelentett akarat köti, és az ügyet is a kijelentett akarat aláján fogja a bíróság elbírálni. Ha a szinlelő fél szándéka másra irányult, az ebből eredő hátrányt is neki kell viselnie, mert eljárása nem volt tisztességes.

Tisztességtelen az az eljárás is, ha a szerződő fél a másik fél előtt valamely olyan körülményt titkol el, ami a másik fél elhatározását befolyásolhatta volna, és pl. ezért vállalt magára aránytalanul súlyos kötelezettséget. Szembetűnőbb lesz a magatartás jóhiszemmel ellenkező volta, ha a szerződő fél az elhallgatás folytán tévedésbe ejtett fél tévedését a maga javára használja ki. Kártérítési kötelezettség természetesen minden esetben csak a felmerült kár esetén terheli.

Lehet azonban, hogy a fél nem tudatosan, öntudatlanul jelentett ki mást, mint amire a valóságos akarata irányult. Nem tudta magát úgy kifejezni

ahogy az szándékában állott volna, vagyis a kijelentett akarat nem tökéletes. Ez a cselekmény természetesen jóhiszeműséget tételez fel, mert ahhoz, hogy a cselekmény tisztességtelenné válják, már tudatos magatartás szükséges. Öntudatlan cselekmény jóhiszeműnek tekinthető.

A homályos, érthetetlen nyilatkozatot magyarázni kell. A magyarázathoz szükséges eszközök és elvek között legfontosabb az, hogy a használt szavakat és kifejezéseket úgy kell értelmezni, ahogy azt a közönséges ember magyarázná. Nem lehet olyan értelmet adni, ami az átlagos ember szemében különös jelentőségű lenne. Így pl. ha a vevő bort rendelt, az eladó nem szállíthat tokaji bort, mert az átlag ember a mindennapi életben is külön kifejezésre juttatná, ha közönséges bor helyett tokaji bort kívánna szállíttatni.

Ha az értelmzés ilyen módon nem vezet eredményre, akkor a szerződő felek foglalkozását, életkörülményeit, magatartását, a helyi és esetle-

ges országos szokásokat kell vizsgálnunk, és ezekből vonhatunk következtetést az akarat lényegére. Az ügylet minősége ezeken felül sok tekintetben befolyásolhatja a szavak használatát és azok értelmezését. Sőt ha írásbeli ügyletről van szó, a papír tartalom mellett magyarázatként figyelembe jöhetnek a szerződés megkötése alkalmával elhangzott szóbeli kijelentések is.

Előfordulhat az is, hogy az ügylet az első pillanatban tisztességtelennek tűnik fel, és csak az összes körülmények gondos vizsgálata vezet oda, hogy a szerződést annak valóságos értéke szerint tudjuk elbírálni. Sok jóhiszemmel ellenkezőnek látszó ügyletet sikerült ennek a révén hatályában fenntartani és megerősíteni.

Vizsgálnunk kell azt is, hogy az ellenfél milyen magatartást tanusít a fél nyilatkozatára. Előfordulhat, hogy az ellenfél a nyilatkozatot jóhiszeműen annak tartja, aminek azt közönséges értelmezés mellett tartania is kell. Ekkor az ő jóhiszeműsége

biztosítva van, és ha kárt szenvedett a másik fél tartozik azt megtéríteni.

Ezzel ellentétben eset forog fenn akkor, ha a szerződő fél jóhiszeműen tett olyan nyilatkozatot, ami bizonyos vonatkozásban magyarázatra szorulhat annak kétértelműsége miatt. Ha az ellenfél ez esetben nem a közönséges értelmet tulajdonítja a kétes nyilatkozatnak, hanem olyan magyarázatot ad, amelyet a szerződő fél annak semmi esetre sem tulajdonított volna, akkor az ellenfél lesz a rosszhiszemű és az ő magatartása lesz az, ami kártérítési igényt támaszt.

Végeredményben tehát azt mondhatjuk, hogy az akarat kijelentése akkor lesz jóhiszemű és tisztességes, ha annak egy tisztességes ember más értelmet, mint a valódi és közönséges értelmet nem is tulajdoníthat. A jóhiszemet vélelmezzük mindegyik félnél, de ha az akaratkijelentést tevő fél arra hivatkozik, hogy a kijelentett akarat nem fedí az ő valószínű akaratát, neki kell bebizonyítania, hogy jóhi-

szemü volt és öntuadtlanul tévedett, midőn más nyilatkozatot tett, mint amilyet szándékában állott.

VIII.

A jóhiszeműség és tisztesség megtartásának a kötelezettsége végigkísére a feleket az ügyletkötés pillanatától egészen a teljesítésig.

Ezért nem elég az ha a fél a tárgyalásokat tisztességesen folytatja le, a nyilatkozatokat jóhiszeműen teszi meg, és az ellenfele nyilatkozataiból sem akar olyan értelmet tulajdonítani, mint amilyet az nem is kívánt, hanem tovább kell folytatni a tisztességes utat, és jóhiszeműen kell teljesíteni és az ellenfélnek jóhiszeműen kell azt elfogadnia.

Természetesen annak elbirálása, hogy valamely teljesítés tisztességes-e, vagy nem ismét nem egyszerű dolog. Nem lehet ugyanis általános szabályt

alkotni, minden az életben előforduló jogviszonyra, hanem esetenként és mind a két félnél fennforgó körülmények gondos mérelegelése és vizsgálata alapján kell dönten.

Első követelmény tehát, hogy a teljesítésnél szerződésszerűnek kell lennie. Eszerint a félnek azt, akkor és ott kell szolgáltatnia, ahol, amikor és amit a szerződés előir. Ha óbor szállításában állapodtak meg, nem lehet ujbort küldeni. Ha a fél valódi selyem árut követelt, nem szállítható részére műselyem áru. Ha a fél a szállítást meghatározott, fix napra kívánja, a másik fél sem előbb, sem utóbb nem teljesíthet. Végül ha a fél meghatározott helyhez köti az átvételt, a másik fél csak ott adhatja át az árut.

Ha pedig ezeknek a feltételeknek nem felelt meg valamelyik fél, akkor jön a bíróság szerepe, a felek körülményeinek vizsgálata, és megállapítása annak, hogy vétkes-e valamelyik fél, és milyen mértékben.

A teljesítést emberi számítás szerint a szerződésben megállapított feltételek mellett általában végre is lehet hajtani. A külső körülmények folytán azonban ez igen sokszor nehezzé és lehetetlenné válik. Ilyenkor az egyik fél részére a szolgáltatás aránytalanul súlyos terhet jelenthet, a másik fél részére pedig éppen annak elmaradása okozhat nagy hátrányt. Itt csak arról lehet szó, hogy az ellen-
tées érdekeket kölcsönösen ki kell egyenliteni. Mindkét félnek engednie kell, hogy ne vigye a másik felet romlásba.

Ennek a kiegyenlítődéssnek már a felek megállapodásában meg kell lennie, és ezért a teljesítésnek úgy kell történnie, hogy azáltal egyik felet se érje károsodás.

Fontos körülményt képez a teljesítésnél ezért a teljesítés idejének a megállapítása. Ez az időpont egyaránt szolgálja a hitelező és az adós érdekét. Általában természetesen úgy történik, hogy a hitelező minél hamarabb szeretné az ellenértéket

megkapni, az adós pedig minél későbbben szeretné azt visszafizetni. Történhetik azonban, hogy a hosszabb teljesítési határidő éppen a hitelező érdekében lett megállapítva. Ha tehát az adós ennél hamarabb szolgáltatna, a hitelező érdekei ellen vétene.

Igy pl. ha a hitelező az árut csak meghatározott időben tudja átvenni - raktárában akkor lesz hely - vagy a pénzüsszeget csak meghatározott időben szeretné kézhez kapni - akkorra kötött le egy olyan ügyletet, amelyet az itt befolyó pénzüsszegeből akar teljesíteni, az adós korábbi teljesítése esetleg helyrehozhatatlan hátrányt okozna neki.

Ha azonban a szerződő felek a teljesítés idejéről a szerződésben nem rendelkeztek, akkor az adós bármikor teljesíthet, a hitelező pedig bármikor követelhet. Az ilyen teljesítéseknél kell azután fokozottabb mértékben ügyelni arra, hogy ez a bármikor teljesíthető, illetőleg elfogadható szolgáltatás jóhiszemű és tisztességes legyen.

Ebben az esetben a hitelező ezzel a jogosít.

ványával korlátlanul visszaélhetne és az adóst súlyos helyzet elé állíthatná, igen sok esetben már azzal is, hogy az adóst bizonytalanságban tartja. Éppen ebből az okból igen erős szankciót kell alkalmazni az indokolatlanul késedelmes hitelezővel szemben. A bírói gyakorlat is amellett hogy az ilyen cselekményt tisztességtelennek minősíti, és az ebből eredő kár megtérítésére kötelezi, hajlandó arra is, hogy a hitelezőt bizonyos hosszabb idő után a követeléséről lemondottnak tekinti.

Az adósnak is akkor kell teljesítenie, amidőn a hitelező valóban képes is a teljesítést elfogadni. Ellenkezne a tisztességgel, ha az adós olyan alkalmat keresne a teljesítésre, amidőn a hitelező képtelen az átvételre, ennek folytán késedelembe esne. Az adósnak ilyen magatartása nyilvánvalóan azt a célt szolgálná, hogy a hitelező késedelembe ejtése folytán a saját felelősségét csökkentse.

Szokták a szerződő felek a szerződésben azt is kikötni, hogy a szerződésszerű teljesítés rájuk

nézve csak akkor kötelező, ha ugyanolyan állapotok, /: gazdasági, pénzügyi stb. viszonyok :/ állanak fenn, mint a szerződés megkötésekor. Ez az u.n. "rebus sic stantibus" záradék. Az ilyen záradék alkalmazásánál ismét fennforog annak a veszélye, hogy az eljárás nem lesz tisztességes.

Az esetek legtöbbszörében igen könnyű annak a bizonyítása, hogy azok a körülmények, amelyek a szerződés megkötésekor fennállottak, a teljesítés esedékességekor megváltoztak, ennek folytán a szerződés teljesítése lehetetlenné, illetve kizárttá vált. Ezzel szemben az ellenfélnek igen nehéz lesz a helyzete, mert neki azt kell igazolnia, hogy ha fenn is áll az, hogy a szerződéskötéskori állapotok megváltoztak, ennek ellenére a másik félnek nem okoz hátrányt, ha a megváltozott viszonyok ellenére teljesíti kötelezettségét.

A méltányosság szabályai szerint az ilyen ügyletet akképpen kell megváltoztatni, hogy a változtatás eredményeként mindkét fél egyenlően legyen jo-

gositva, és mindkét felet egyenlő kötelezettségek terheljék.

II.

A teljesítés körüli jóhiszemű szükségére legjobban a valorizációs igények elbírálásánál tűnik ki.

Ha a szerződő fél ugyanis az infláció folytán elértéktelenedett, valamikor igen nagy értékű követelést a hivatalos átszámítási kulcs alapján számított papír értékkel egyenlitené ki, ez az eljárása nyilvánvalóan sértene a tisztesség elvét. Az első világháború után is, - amíg törvény nem rendezte a kérdést - de különösen a második világháború után a bíróságoknak legfőbb problémája volt az ebben a

kérdésben ütköző ellentétek kiegyenlitése.

Egyfelől nem lehetett ugyanis azt engedni, hogy az a fél aki a szolgáltatást a maga részéről teljesítette, a viszontszolgáltatásból teljesen ki-maradjon, viszont annak sem lehetett helye, hogy az a fél, aki ugy teljesített, hogy a másik fél abból haszont nem látott, teljes egészében megkapja a viszontszolgáltatás értékét.

A bírói gyakorlat már kezdettől fogva azt tette vizsgálat tárgyává, hogy melyik fél és milyen értéket kapott a valóságban, és ennek a figyelembevételével határozta meg a másik fél által teljesítendő ellenszolgáltatás összegét. Ha teljes, való értéket kapott az egyik fél, akkor ugyancsak teljes és valóságos értéket kell a másik félnek is visszaszolgáltatnia. Mivel ez a kérdés mindakét felet erősen érintette, a bíróság minden esetben alkalmazták a méltányosság elvét .

Igy vizsgálat alá vették elsősorban azt, hogy a valóságos értéket mennyiben kapta meg a fél,

majd pedig azt, hogy a ténylegesen megkapott értéket mennyiben tudta felhasználni a saját céljaira, tehát mennyiben gazdagodott. Az ellenfélnél ezzel szemben ezt kell vizsgálni, hogy ő a teljesítés folytán mennyiben lett szegényebb, vagyis mi az az érték, amelyet a vagyonában pótolni kell. Ezután jön csak a méltányossági szempontok figyelembevétele.

Ha az egyik fél megkapta ugyan a teljes értéket, de azt nem tudta felhasználni, akkor csak annyit lesz köteles visszaadni, amennyit valóban fel is használt, vagy amennyit önhibájából nem tudott felhasználni, egyéb értékkel azonban, mint amivel gazdagodott, nem köteles elszámolni.

Különösen szembetűnő lesz ez, amidőn olyan szolgáltatással találkozunk, amelyet pl. az illető terület hadszintérré változása előtt kellene teljesíteni. Az egyik félnek pl. terményt kell szállítania. A termény készen áll szállításra, de nincs megfelelő szállító eszköz. Az eladó a jó kereskedő gondossága-val próbálja a szállító eszközt biztosítani, de e-

redménytelenül. A termés a háborus események következtében elpusztult. A vevő a vételárat már előzőleg kifizette.

Ha most a vevő teljesítést követel, kétségtelen elsősorban, hogy termények természetbeni szolgáltatását nem követelheti, mert az az eladó birtokában már fel nem található. Kivételt képez természetesen az az eset, ha az eladónak ugyanolyan minőségű terményből még állanak készletek rendelkezésére. Mindkét esetben azonban a követelését valorizálva kell visszakapnia. Ennek az eldöntése után kell figyelembe venni mindkét személynél a méltanyossági szempontokat. Azt kell tehát néznünk, hogy az eladó az átvett vételárból mennyit fordított a maga céljaira és ez az érték - amivel ugyanis gazdagodott - lesz a visszatérítendő összeg.

Közvetítő megoldást tartalmaz a szerződés, ha a felek abban már maguk intézkednek az átértékelésről. Leggyakoribb esete ennek, ha a viszont-szolgáltatás összege már eleve valamely áruban, vagy ter-

ményben van meghatározva. Ez utóbbi esetben - hacsak effektív záradék nincs kikötve a szerződésben - az illető áru, termény, esetleg valuta teljesítéskori ellenértéke lesz a fizetés tárgya.

Ha egy ilyen követelés kerül a bíróságok elé, a legkényelmesebb álláspont az volna, hogy - a szerződés szabályai szerint hozzanak ítéletet, és indokolásban csak annyit emlitenének meg, hogy a magánjogi jogosítvánnyal a felek tetszés szerint élnek, nem hozható tehát az ő megegyezésükkel ellentétes határozat.

Ellenkeznék azonban a jóhiszem és a tisztesség elvével, ha a jogosult fél a szerződés adta helyzeti előnyét a másik fél károsodására használná ki. Ezért a bíróságok itt is hajlandók a méltanyosság elvének az alkalmazására, ami a gyakorlatban az esetleges kár megosztására irányul.

Ha nincs is kifejezett átértékelés kikötve a szerződéseknél, a bíróságok igen gyakran adnak annak ehhez hasonló magyarázatot. Lehet hogy ezt külső

kényszerítő jogszabályok nélkül alkalmazzák, de lehet, hogy azok hatása alatt alakították a szerződést az ítéletben megállapított értelművé.

Jogszabályok kényszerítő hatása alatt jöhet létre az effektív teljesítésre szóló szerződésből valorizációs kikötést tartalmazó szerződés azáltal, hogy a természetbeni szolgáltatásra kötelezett fél a szolgáltatás tárgyát /: aranyat, valutát, terményt :/ birtokában nem tarthatja, be nem szerezheti és ezért a szerződést nem is tudná teljesíteni.

Ezen túlmenően azonban, még ha nem is volna olyan jogszabály, amely a természetben való teljesítést tiltja, értelmezheti a bíróság a szerződést úgy, hogy benne csak átértékelésre való kulcsot állapítottak meg a felek. Így tekinthető a szerződés akkor ha pl. olyan felek kötöttek ki terményben való szolgáltatást, akik mezőgazdasággal nem foglalkoznak, tehát a termény beszerzése csak mástól, harmadik személytől történhetne meg. Nincs értelme annak, hogy a terményt pénzért napi áron beszerzze és azt adja

át a másik szerződő félnek, és ezáltal végeredményben két ügyletet kössön meg, hanem sokkal egyszerűbb a szerződést úgy értelmezni, hogy a felek a teljesítéskori napiárat tekintették voltaképpen a szolgáltatás tárgyának, és ez alapon a másik felet mindjárt készpénzben ~~melégitenék~~ ki.

A felek egymásközi magatartását természetesen szintén a szerződés dönti el, és itt is az lesz az irányadó, hogy a szerződés szavait a közönséges értelemben kell magyarázni, és azt az értelmet kell neki tulajdonítani, amit annak a jóhiszemű és tisztességes ember tulajdoníthat. Tisztességtelen lesz a magatartás, ha a burkolt valorizációs kikötést tartalmazó szerződés alapján a fél valóságos teljesítést követel. A követelést azonban bírói úton nem tudja feltétlenül érvényesíteni, mert a bíróságok jogellenes, vagy jogsértő cselekménynek nem nyújtanak jogsegélyt.

X.

Általános jogszabály, hogy aki más jogvéde-
te érdekét jogellenesen megszegi, tartozik megtéri-
teni azt a kárt, amit jogellenes cselekményével o-
kozott.

A kérdés itt az, hogy egy olyan cselekmény
amely ellenkezik a jóhiszemmel, vagy a tisztességgel,
megvalósítja-e egymagában a jogellenes cselekmény
fogalmát?

A kérdésre azt kell válaszolnunk, hogy a
tisztességtelen cselekmény egyuttal jogellenes cselek-
mény is. Ha nincs is az általános ügyletkellékek kö-
zött a tisztesség fogalma felsorolva, annak ellenére
oda kell vennünk, mert a forgalmi élet azt mindenütt
megköveteli. Ha a jóhiszem, vagy a tisztesség hiány-
zik, akkor az ügylet az erkölcsi törvényekkel sem

áll összhangban, sőt azzal ütközik. A jogrendszernek - mint fentebb kifejtettük - a társadalom erkölcsi felfogását kell követnie. Oly magatartás, vagy cselekedet, amely az erkölcsi törvényekkel ütközik, a jogrenddel is kell hogy ütközzék - feltéve, hogy a jogrend azt egyáltalán szabalyozza. A jogrend az ügyletek megkötését részint cogens, részint dispositiv szabalyokkal irányítja. Ebbe is beleviszi az erkölcsi idevonatkozó szabályait. Ha tehát a tisztességtelen, vagy csak a jóhiszem, tisztesség hiányzik belőle, jogellenes cselekménynek is tekinthető. .

A tisztességtelen cselekményért az a fél tartozik felelősséggel, akinek a cselekménye a jóhiszemmvel ellenkezett.

A károsodás az ügyletkötés minden mozzanatánál felmerülhet. Károsodhat a fél már a tárgyalásba bocsátkozaskor is. Így ha az ellenfelét komoly szerződő félnek tekinti, és ezért a kötendő ügyletreményében kiadásokat tesz. Amennyiben az ellenfél nem hajlandó a szerződést megkötni, ezzel a jóhiszemű

másik félnek a szerződés reményében tett kiadások erejéig kárt okozott, amelyeket - természetesen csak akkor, ha azokra a szerződés érdekében szükség is volt és a szerződés tárgyához, mennyiségéhez mértén arányosak voltak - megtéríteni tartozik.

A legtöbb károkozás természetesen a teljesítéskor merülhet fel. Abból a tényből, hogy a fél nem, vagy nem kellően szolgáltat, a másik fél hátrányt szenved. A kereskedelmi élet terén a hibás teljesítésekhez fűződő joghatásokat a Kereskedelmi Törvény 351 - 353 §-ai tartalmazzák. A magánjog szankciói - mint általában a kereskedelmi joghoz viszonyítva a többi szankciók is - lényegesen enyhébbek.

Károkozás származhat ezenkívül a helytelenül kinyilatkoztatott akaratból is. Ha a fél vétkes a nyilatkozatában, elhallgat valamely fontos körülményt amely a másik felet befolyásolhatta volna, kártérítéssel tartozik a megtévesztett félnek. Ha pedig nem is volt egyenesen megtévesztő szándéka, csak mást jelentett ki, mint amire végeredményben az aka-

rata irányult /: reservatio mentalis :/ a kijelentett akarata szerint fog felelni, és viseli az őt ebből érő kárt.

A jóhiszemmel és tisztességgel ellentétes cselekmények jogkövetkezménye elsősorban a kártérítés, de ha ezzel esetleg nem érné el a fél a célját, az ügylet felbontása, illetve megsemmisítése is lehetségessé válna.

--

Fölgyen-Lukács

FORRÁSMUNKÁK:

Almássy I. Ügyletkötési gondosság. Jogállam 1926.

Grosschmid B: Fejezetek Kötelmi Jogunk Köréből 1933
Budapest

Moór Gyula: A jogi Normák változásának problémája
Budapest 1924

Szladits K. A magyar magánjog vázlata Budapest 1935

Tóth L.: Magyar Magánjog II. kiadás Debrecen 1922.

Magyarország Magánjogi törvénykönyve /: Javaslat :/
Budapest 1928

.-.-

K. Hölder: Zur Theorie der Willenserklärung
Leipzig 1905

H. Hamburger: Treu und Glauben im Verkehr
Mannheim 1930

Jellinek: Treu und Glauben im Verwaltungsrecht
Berlin 1931

K.H. Schmitt: Treu und Glauben im Verwaltungsrecht
Berlin 1935

.-.-

Capitant : Cours elementaire de droit francais Paris

Planiol-Ripert: Traité pratique Paris

Charmont: L'abus du droit Paris 1902

Ripert: La règle morale dans les obligations civiles
Paris

Trasbot: La propriété commerciale Paris 1928